

ÖTANAZİ

Ömer ÖMEROĞLU (*)

GİRİŞ

Kuşkusuzdur ki insanın en değerli hakkı yaşama hakkıdır. Diğer hakların varlığı ancak bireylere yaşama hakkının tanınması ve garanti altına alınmasıyla mümkündür. Bütün çağdaş demokrasiler insan yaşamına büyük önem vermekte ve bu hakkı Anayasalarla güvence altına almaktadır.

İnsan yaşamının korunmasında bireyin olduğu kadar toplumunda büyük menfaati vardır (1). Yaşama hakkı 1982 Anayasasının 17. maddesinin 1. fıkrasında herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkına sahip olduğu şeklinde ifadesini bulmaktadır. Aynı zamanda Türk Ceza Kanunu da bireylerin yaşama hakkını koruma altına almaktadır. Gerek Anayasalarda gerekse kanunlarda korunan yaşama hakkına yapılan bazı müdahalelerin haklı görülüp görülmeyeceği tartışıla gelmiştir.

İlerleyen teknolojinin getirdiği yeni gelişmeler insan yaşamını geçmiş çağlarda hayal edilemeyen bir şekilde uzatabilme olanağını sağlamıştır (2). Buna rağmen uzun ve verimli yaşayabilen bireylerin sürekli bir yetersizlik durumuna düşmeleri de olanaksız değildir (3). Örneğin, bitkisel hayata giren bir hastanın durumu

(*) **Nurdağı Cumhuriyet Savcısı.**

(1) Mehmet Emin ARTUK: "Ötanezi", YD, C: 18, S: 3, Ankara 1992, s. 300.

(2) Thomas A. MAPPEŞ-Jane S. ZEMBATY: "Euthanasia" Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPEŞ-Jane S. ZEMBATY, New York 1987, s. 51.

(3) MAPPEŞ - ZEMBATY, s. 52.

böyledir ve şuur tamamen kaybolmuştur. Bazı hallerdeyse hasta çok derin acılarla bunları giderecek uyuşturucular arasında bir tercih yapmak zorundadır (4). Bu insanların çalışma ve entellektüel yeteneklerini geri getirecek hiçbir çare kalmamıştır veya bu çarelerin hastaya yükleyeceği acılar çok ağırdır. Böyle durumlarda bir sorun doğar: Bu insanların ölmesi daha mı iyidir? Eğer bu durumdaki birinin ölmesi daha doğru bulunursa ortaya ötanazi kurumu çıkacaktır.

1- ÖTANAZİNİN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ :

İlk defa Bacon tarafından kullanıldığı ileri sürülen (5) ötanazi kavramı, "ızdırapsız doğal ölüm", "iyi ölüm" (6), "huzur, rahat ve kolaylık içerisinde ölüm" (7), "hoş, güzel, kolay, iyilik edici ölüm" (8) anlamına gelmektedir.

Hukuki anlamda ötanazi ise acıma duygusu nedeniyle, tedavisi olanaksız ya da çok büyük ve dayanılmaz acılar veren bir hastalığa yakalanmış olan kimseyi çekmekte olduğu ızdıraptan kurtarmak için öldürmek olarak tanımlanabilir.

Ötanazinin çeşitleri şunlardır:

1- Dar Anlamda Ötanezi - Geniş Anlamda - En Geniş Anlamda Ötanazi :

Roma-Germen hukukunun hakim olduğu ülkelerde ve özellikle İsviçre hukuku literatüründe yapılan bir ayrımdır. Dar anlamda ötanazi ölümün eşliğinde, ölmek üzere olduğu kabul edilen kişi üzerinde ötanazi uygulamasını yansıtırken, geniş anlamda ötanazi ölümünün hemen gerçekleşmeyeceği, haftalar ve belki de daha uzun zaman sürebileceği hasta üzerindeki ötanazi uygu-

- (4) MAPPES - ZEMBATY, s. 52.
- (5) ARTUK, s. 301; Sevim TUNÇ: "Ötanazi" ABD, S: 2, Ankara 1955, s: 700; Nevzat TOROSLU: Nasıl Bir Ceza Kanunu, Ankara 1987, s. 82.
- (6) Muhtar ÇAĞLAYAN: "Ötanazi ve İntihar", AD, Y: 57, S: 1, Ankra 1966, s. 5.
- (7) Bahar ARIKAN: "Ötanazi (Euthanasia)", ABD, Y: 54, s: 2, Ankara 1954, s. 120.
- (8) Fritz HAUSER: Die Frage der Euthanasia im Schweizerischen Strafrecht (Doktora Tezi), Zürich 1952, s. 8 (ARTUK, s. 301'den naklen).

lamasını ifade eder (9). En geniş anlamda ötanazi ise yaşama değeri olmadığı kabul edilen hastaların öldürülmesi anlamına gelmektedir (10).

2- Öjenik Ötanazi - Ekonomik Ötanazi :

Öjenik ötanazi, ırkın iyileştirilmesi, biçimsiz, hastalıklı vb. kişilerin ayıklanması amacıyla yapılması savunulan ötanazi türüdür (11). Ekonomik ötanazi ise toplumun ekonomik yükünü azaltmak amacıyla sakatların, tedavisi mümkün olmayan hastaların, hatta yaşlıların ortadan kaldırılmasını savunan ötanazi türünü ifade eder (12).

3- İnsani Ötanazi - Cinai Ötanazi (13) :

İnsani ötanazi, hastaların acısını gidermek için acıma duygusuyla yapılan ötanazidir. Cinai ötanaziye, ırk bütünlüğünü korumak, güzelleştirmek, sakatlardan, akıl hastalarından kurtulmak gibi merhamet hissine dayanmayan insanlık dışı amaçlarla yapılan ötanazidir.

4- Aktif Ötanazi - Pasif Ötanazi :

Anglo - Amerikan hukukunun geçerli olduğu ülkelerde yapılan bir ayırmadır. Bu hukukun geçerli olduğu ülkelerde ötanazi aktif ve pasif diye ikiye ayrılmakta bunlar da kendi içinde istekli ve isteksiz diye tekrar ikiye ayrılmaktadır. (14).

- Aktif ötanazi, hastanın hayatına icrai bir hareketle son verilmesiyle, pasif ötanazi hastanın hayatına olumsuz bir hareketle, yapmama türü bir hareketle son verilmesidir.

(9) ARTUK, s. 301.

(10) ARTUK, s. 301.

(11) Bkz. TOROSLU, s. 82.

(12) Bkz. TORUSLU, s. 82.

(13) Behçet Kamay ötanaziyi hiç bir şekilde insancıl kabul etmediğinden insani yerine insani denilen ötanazi kavramını kullanmaktadır. Bkz. Behçet KAMAY: "Ötanaziler (Ölümü Yaklaşan Hastayı İzdrapsız Öldürme)", ABD, C: 8, S: 93-94, Ankara 1952, s. 3.

(14) MAPPES-ZEMBATY, s. 53; Ergun ÖZSUNAY: "Hayatın Başlangıcı ve Sonu ile İlgili Hukuksal ve Ahlaksal İkilemler", (10-12 Eylül 1990 tarihlerinde Glasgowda Yapılan AVRUPA HUKUKU HAKKINDA XX. KOLLOJYUM-LA İLGİLİ RAPOR), s. 34-37.

Bir doktorun (15) tedavisi olanaksız ya da çok acı çeken hastasını yüksek dozda morfin şırınga ederek öldürmesi aktif ötanaziye, vermesi gereken ilacı vermeyerek ölümüne neden olmasıysa pasif ötanaziye örnektir.

5- Ötanazi Çeşitleri Üzerine Bir Değerlendirme :

Dar anlamda ve geniş anlamda ötanazi ayırımının zorlama bir ayırım olduğu ve fazla bir yararının da olmadığı kanısındayız. Zaten bir insanın ölümüne yakın mı yoksa uzak mı olduğunu anlamak çok zordur. Ölmesi beklenen bir hasta uzun süre yaşayıp, ölmesi beklenmeyen bir hasta erken ölebilir.

Öjenik, ekonomik ve cinai ötanazi türleri ise kabulüne insan hakları, insaf ve merhamet duyguları ve ahlak kurallarınca olanak bulunmayan ötanazi türleridir. Hayvanların ve bitkilerin bile yaşama haklarının savunulduğu günümüzde ırk güzelliğini sağlamak amacıyla, ekonomik amaçlarla veya başka bir amaçla olsun hilkat garibelerini, akıl hastalarını ve topluma yük getiren insanları öldürmenin haklı gösterilebilecek en ufak bir tarafı yoktur.

Aktif ve pasif ötanazi ayırımının temeliniyse ahlakilik sorunu oluşturmaktadır. Ceza hukukunda bir davranışın doğurduğu sonucun cezalandırılmasında söz konusu davranışın yapma veya yapmama biçiminde olmasının fazlaca önemi yoktur. Örneğin bir annenin bebeğini boğarak öldürmesiyle, süt vermeyerek öldürmesi arasında ceza hukuku açısından fark yoktur.

Birçok kişi aktif ötanazi uygulamasını kabul etmemekte ve aktif ötanaziye gayrı ahlaki saymaktadırlar (16). Kanımızca aktif ötanazi, pasif ötanaziye göre gayrı ahlaki değildir. Ötanaziye kabul edip etmemek ayrı bir konudur. Ancak pasif ötanaziye kabul edip, aktif ötanaziye reddetmek kanımızca haklı değildir. Bir insanı öldürmekle ölmesine izin vermek arasında ahlaki açıdan önemli bir fark yoktur (17). Hatta bazı hallerde acı çeken hastayı

(15) Bu vesileyle ötanazi uygulamasının mutlak surette bir doktor tarafından yapılmasını zorunlu saymadığımızı, şartları varsa diğer kişilerin de ötanazi uygulaması yapabileceklerini kabul ettiğimizi belirtelim.

(16) Bkz. MAPPES - ZEMBATY, s. 53.

(17) James RACHELS: "Active and Passive Euthanasia", Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPES - Jane S. ZEMBATY, New York 1987, s.62.

sırf acısını dindirmek için merhamet duygusuyla öldüren bir doktorun, hastasına ilaç vermeyerek acısının uzamasına neden olan doktordan daha ahlaki davrandığı bile söylenebilir.

II - ÖTANAZİNİN TARİHÇESİ :

Ötanazi birden ortaya çıkmış bir sorun değildir (18). Tarih boyunca ötanaziye hazırlayan bir çok olaylar ve adetler olmuştur (19).

Platon'un "Republic" adlı eserinde anormal ve sakat insanların öldürülmesi telakkisine rastlanmaktadır (20). Yine Pythagoras ve Aristo şiddetli ağrıları olan, tedavi edilemeyen hastanın ölümü seçebileceğini belirtmişlerdir (21).

Romada, Romulus zamanında, hilkat garibesi çocukların yakın komşularının beşinin fikrini alarak ölüme terk edilmesi şeklinde bir ötanazi uygulaması kabul ediliyordu (22).

Eskimolar yaşlılarını buzullara terkederek, kutup aylarının bunları yemesini sağlıyorlar ve daha sonra bu ayları avlayıp yiyerek yaşlıya yeniden kavuştuklarına inanıyorlardı (23).

Japon kır geleneklerinde de yaşlıların ve cüzzamlıların haşin doğa koşullarına terkedilerek ölümlerine neden olunması gibi bir ötanazi uygulaması vardı (24).

Marsilya'nın eski örf ve adetlerinde ölmeyi arzu eden kimse- nin, bu arzusunun nedenleri hakkında ayrıntılı bir araştırma yaptıktan sonra yetkili makam önünde güçlü bir zehir verilmek suretiyle öldürülmesine izin veren bir tür ötanazi uygulaması yapılmaktaydı (25). 1935 yılında kilise tarafından aziz mertebesine

(18) TUNÇ, s. 703.

(19) MAPPEZ - ZEMBATY, s. 51.

(20) TUNÇ, s. 703.

(21) Lütfiye TOKMAK BAŞKAN: "Tıbbi Etik ve Ötanazi" (Yayınlanmamış Staj Semineri), AÜTF Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesi, Ankara (Tarih- siz), s. 4.

(22) TUNÇ, s. 703.

(23) Dursun KIRBAŞ: "Tıbbi Etik ve Ötanazi", TDD, S: 3, Ankara 1991, s. 14.

(24) KIRBAŞ, s. 14.

(25) TUNÇ, s. 703.

yükseltilen Thomas Morus'un (1478-1535) "Ütopia"sında ölmek üzere olmasa da tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa tutulduğunda ölümüne rıza gösteren hastanın hareketini hem akılcı hem de tanrının isteğine uygun saymış olmasına rağmen Hıristiyanlık ötanazi uygulamasını uzun süre reddetmiştir (26).

Yahudiler de ötanazi uygulamasını yasaklamışlardır (27).

İslamiyette ise intihar eden cennetten sonuna kadar kovulmuş, ötanazi ise intihara yardımcıdır şeklinde yorumlanmıştır (28).

David Hume ise bireyin yaşamını sona erdirmeye hakkına sahip olduğunu belirtmiştir (29).

Faydacılık okulunun kurucusu Jeremy Bentham ve onu izleyen John Stuart Mill bireyin vücudu ve aklı hakkında tek söz sahibi olduğunu, yaşamaktansa ölmeyi tercih edebileceğini, yasaların hiçbir zaman buna karışamayacağını savunmuşlardır. Nitekim, Bentham kendisi için son dakikalarda ötanazi uygulanmasını istemiştir (30).

Francis Bacon doktorun görevinin hastayı sağlığına kavuşturmak ve acısını hafifletmek olduğunu, acıları hafifletmek görevinin yalnız hastayı iyileştirmekle değil fakat ona kolay ve rahat bir ölüm sağlamakla da olacağını söylemiştir (31).

1895 te Alman hukukçusu Jost "Öldürme Hukuku" adlı kitabında, ölümü isteyen ümitsiz hastaların öldürülmesini kabul etmiştir (32).

Nietzsche bir eserinde; "Hasta toplum için bir parazittir. Muayyen bir durumdan sonra daha uzun yaşaması uygun değildir. Yaşama zevki kaybolduktan sonra boşu boşuna ömür sürmek,

(26) ARTUK, s. 305.

(27) BAŞKAN, s. 4.

(28) BAŞKAN, s. 4.

(29) BAŞKAN, s. 4.

(30) BAŞKAN, s. 4.

(31) KIRBAŞ, s. 15.

(32) BAŞKAN, s. 4.

doktorların müdahalelerinin esiri olmak anlamsızdır. O halde, yaşama hakkı toplumun tahkir nazarları önünden çekilmelidir" demiştir (33).

Adolf Hitler de "yaşamayı yararsız ve bozuk bünyeli insan toplumdaki atılmalıdır" diyerek Nietzsche'nin bu görüşlerini uygulama alanına sokmuştur (34).

Amerika Birleşik Devletlerinde ötanaziye hukuka uygun hale getirme çabası 20. yüzyılın ilk yarılarında başlamıştır. 1903 te New York Hekimler Birliği kurulmuş ve Birlik kanserli, üçüncü derece veremli, felçle beraber bel kemiği kırılmış hastaların yaşamına son vermenin doktor için görev olduğunu kabul etmiştir (35).

1906 yılında Ohio'da, 1907'de Iowa da acılar içinde kıvranan hastaların öldürülebilmesine ilişkin kanun tasarıları hazırlanmış ancak bunlar Federal Devlet tarafından kabul edilmemiştir (36). İçinde elliden fazla din adamının da bulunduğu Amerikan Ötanazi Derneği 1947 yılında hükümete ötanaziyle ilgili bir yasa tasarısı sunmuşsa da bundan bir sonuç alınamamıştır (37).

1958 yılında papalık eski görüşünden dönerek hastanın kabul etmesi halinde onun acılarının dindiren ve ölümünü çabuklaştıran uyuşturucu maddelerin verilmesinin caiz olduğunu kabul etmiştir.

Ekim 1983'te 35. Dünya Hekimler Kurultayı'nın benimsediği Venedik Bildirgesinde, doktorun ölümcül hastalığın son dönemindeki bir hastanın oluru (hasta kendi isteğini açıklayamıyorsa en yakın akrabasının kararı) ile tedaviyi keserek acısını dindirebileceği görüşüne varılmıştır (38).

Bugün Amerika Birleşik Devletleri'nin bazı eyaletlerinde pasif ötanazi tanınmış bulunmaktadır (39).

(33) ÇAĞLAYAN, s. 6.

(34) ÇAĞLAYAN, s. 6.

(35) BAŞKAN, s. 4.

(36) BAŞKAN, s. 4.

(37) BAŞKAN, s. 5.

(38) BAŞKAN, s. 5-6.

(39) ÖZSUNAY, s. 4.

Dünyanın geneline baktığımızda ötanaziye nazara almayan ceza hukuku sistemlerinin sayısı az olmamakla beraber genel eğilim ötanaziye nazara alma yönünde olmaktadır.

III - ÖTANAZIYİLE İLGİLİ TARTIŞMALAR :

1- Ötanaziye Karşı Olanların Savları :

Doktorların görevi hastayı öldürmek değil, her ne suretle olursa olsun iyileştirmektir (40).

Tıpta hata olasılığı daima vardır. Hastalığın tedavi edilmez olduğunun kesin bir şekilde saptanmasına olanak yoktur. Tıbbın iyileşmesine olanak bulunmadığını tesbit ettiği hastalığın en son dakikada ilacı keşfedilip tedavisi imkan dahiline girebilir (41). Bu bakımdan iyileşmesi imkansız görünen bir hastaya ötanazi uygulanması hiçbir surette kabul edilemez.

Fransız doktoru E. Forgue meslek hayatında karşılaştığı şu olayı zikretmektedir: Birgün kendisinin Paris'teki muayenehanesine gelen bir hasta çok fazla acı ve ızdırap çektiğinden söz ederek muayene edilmesini ister. Hastayı muayene eden doktor hastalığa mide kanseri teşhisi koyar. Hastasının kurtarılmasına imkan olmadığına kesin surette inanarak, onu teselli için sadece bazı ilaçlar vermekle yetinir. Aradan birkaç sene geçtikten sonra yanına yaklaşan bu eski hastası uyguladığı tedavi nedeniyle kendisine teşekkür eder. Olayı hatırlayan doktor şahsa muayenehanesine uğramasını tembih eder, bir müddet sonra muayenehanesine gelen bu şahsı tekrar muayene eden doktor, midesinde önce görmüş olduğu ve kanser teşhisi koyduğu belirtinin tamamen kaybolduğunu müşahade eder. Eğer bu hastanın tedavisinin mümkün olmadığına hükmedilerek, ızdırap çektiği anlarda ötanazi uygulansaydı, bu hatayı kim telafi edecekti?

Kendisinin öldürülmesine razı olan kimsenin akli melekelerinin bozulmuş olması ve bu itibarla muteber bir rızaya ehil olması muhtemeldir. Çünkü en güçlü içgüdülerden biri olan kendini koruma güdüsüne aykırı olan bu hareket ruhi bir dengesizliğin varlığına delalet eder (42).

(40) CEMAL AYGEN: "Acımak Hissi veya Maktulün Muvafakatı veya Talebi ile Adam Öldürme" ABD, C: 8, S: 99, 100, Ankara 1952, s. 4; KAMAY, s. 6.

(41) ÇAĞLAYAN, s. 16.

(42) Faruk EREM: Türk Ceza Hukuku (Özel Hükümler), Ankara 1987, s. 395.

Ötanazi her insanda bulunan kendini koruma güdüsüne aykırıdır. Yaralandığımız zaman, vücudumuza mikroplar girdiği zaman vücudumuz kendini savunmak için moleküler düzeye kadar bir savaş içine girer. Bu nedenle ötanazinin kabulü insan doğasına aykırılık oluşturur (43).

Ötanazi kötüye kullanma çok müsaittir. Biran önce mirasa konma, bakım yükümlülüğünden kurtulmaya çalışma gibi nedenlerle bireyler hastayı öldürüp, ötanazi uyguladıklarını ileri sürerek cezaya muhatap kalmaktan kurtulabilirler (44).

2- Ötanaziden Yana Olanların Savları :

İnsanlarda bulunan acıma duygusu tedavisi mümkün olmayan bir hastalığa yakalanıp ta acılar içinde kıvranan kişilerin öldürülmesini insani bir vazife kılar. Gerçek insanlık kişilerin bu ızdıraplarından kurtulmalarını gerektirir (45).

İnsan kendi yaşamının sahibidir. Bu nedenle yaşamakla ölmek arasında tercih yapıp ölmeyi seçebilir. Bu hakkı kendisi kullanabileceği gibi başkasına da kullandırabilir (46).

Ötanazi uygulanan kişide adam öldürme kastı yoktur, aksine onun ızdıraplarına tatlı bir şekilde son vermek amacı vardır (47).

Dejenere bir ırk yetiştirmemek ve gereksiz masraflar yapılmasını önlemek için ötanazi uygulanmalıdır (48). Şifasız akıl hastalarının ortadan kaldırılması, neslin dejenerleşmesine ve bu gibi kimseler için boş yere masraflar yapılmasına engel olur (49).

Yaşamak ve sırf hayatta olmak arasında büyük bir fark vardır. Önemli olan şey ne kadar yaşanıldığı değil nasıl yaşanıldığı-

(43) J. GAY WILLIAMS: "The Wrongfulness of Euthanasia" Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPEPES - Jane S. ZEMBATY, New York 1987, s. 57.

(44) Bkz. ARTUK, s. 306.

(45) Bkz. ARTUK, s. 310; ÇAĞLAYAN, s. 6.

(46) Bkz. AYGEN, s. 3.

(47) Bkz. ARTUK, s. 310; ÇAĞLAYAN, s. 7.

(48) Bkz. ARTUK, s. 310; ÇAĞLAYAN, s. 6.

(49) Bkz. ARTUK, s. 310; ÇAĞLAYAN, s. 6.

dir. Bu yüzden durumu ümitsiz hastaların ızdırap çekmelerinde anlam yoktur (50).

3- Tartışmaların Değerlendirilmesi :

Doktorların görevlerinin içinde acı çeken hastayı öldürmenin bulunmadığı, doktorların tek görevinin hastayı iyileştirmek olduğu tartışmalıdır. Örneğin Bacon'un doktorlara acı çeken hastayı öldürme görevini yüklediğini daha önce söylemiştik. Bu nedenle bu sava dayanılarak ötanazi reddedilemez.

Tıbbi hata olasılığı nedeniyle ötanazinin reddi gerektiği savı da haklı değildir. Özellikle hastalığın ilerlemiş safhalarında hata yapılmasının çok ender olduğu ileri sürülmektedir. Hatta cerrahi müdahalelerde hata olasılığının ötanazide hata yapma olasılığından çok fazla olduğu kabul edilmektedir. Cerrahi müdahalelerdeki bu hata olasılığı insanların bunlardan kaçmalarına neden olmaktadır. Bazı doktorlarsa adli hataların, tıbbi hatalardan daha fazla olduğunu belirterek ötanaziyi savunmaktadırlar (51). Elbette ki insanın bütün eylemlerinde hata yapma olasılığı vardır. Ötanazide de durum böyledir. Ancak bir kaç hata yüzünden birçok hastayı acılar içinde kıvrandırmak doğru olmaz.

Öldürülmelerine rıza gösteren kimselerin ruhi dengesizlik içerisinde oldukları ve bu nedenle iradelerine itibar edilemeyeceği fikri her zaman doğru değildir. Kaldı ki bu iradeye hemen itibar edilmeyecek ve bu irade bir takım delillerle desteklenecektir.

Ötanazinin insandaki yaşama içgüdüsüne ve bu nedenle insan doğasına aykırı olduğu düşüncesi de tamamen doğru değildir. Her ne kadar insan vücudu tehlikeler karşısında sonuna kadar direnmekte ve yaşama çalışmaktaysa da insan yalnızca bir fiziki bütün değil aynı zamanda bir manevi bütündür. Ruh yapısı beden yapısından ayrılmaz. Bazı hallerde beden yaşamak için savaşsa da, insan ruhu yaşamayı arzu etmeyebilir.

Ötanazinin kötüye kullanılmaya müsait olduğu savı da ötanazinin reddedilmesini gerektirecek kadar güçlü değildir. Ötanaziyi

(50) Bkz. AYGEN, s. 4.

(51) Bkz. ARTUK, s. 305.

mirastan yararlanmak, rakiplerini öldürmek için kullanabilecek insanlar bunu başka yollarla da yapabilirler, belki de yapmaktadırlar. Ayrıca iyi bir denetimle bu kötüye kullanımlar önenebilir.

Görüldüğü üzere ötanaziye karşı çıkanların savları sağlam temellere dayanmamaktadır.

Ötanaziyi savunanların savlarına gelince bunların da bazıları güçlü değildir hatta yanlıştır. Ancak özellikle ötanaziye acıma hissine dayandıran görüşlerin haklı olduğu ve ötanaziye hem kabule hem de açıklamaya yeterli olduğu kanısındayız.

İnsanın kendi yaşamının sahibi olduğu ve ölümlle yaşam arasında dilediği gibi tercih yapabileceği düşüncesi kanımızca doğru değildir. Bu sav ancak kendini toplumdan soyutlamış ve yalnız yaşayan insanlar için söz konusu olabilir. Toplum içinde yaşayan her insanın üzerinde toplumun da bir takım hakları vardır. Her isteyenin kendini sebepsiz yere öldürmesi toplumun menfaatlerini zedeler ve toplumsal düzeni sarsar.

Ötanazi uygulaması yapan kişide zarar verme amacının olmadığı ve bu nedenle manevi unsurun oluşmadığı görüşü hatalıdır. Çünkü adam öldürme suçunun oluşumu için genel kast yeterli olup zarar vermek amacı gerekmez bu nedenle zarar verme niyetinin olmaması kastı kaldırmaz. Topluma çok zararlı bir insanı toplumu rahatlatmak için öldüren kişi de kastın bulunmadığını savunmaya olanak yoktur.

Dejenere ırk yetiştirmemek ve gereksiz masraflardan kurtulmak amacıyla ötanazi uygulaması yapılması savıysa kabulüne ahlak ve insanlık duyguları açısından olanak bulunmayan bir savdır.

Ötanaziye açıklayan ve haklı kılan şey kanımızca hemen her insanda bulunan acıma duygusudur. İnsanlar iyileşemeyen veya çok acı veren hastalığa yakalanmış olan kişilere karşı bir acıma ve merhamet hissi duyarlar. Bu merhamet hissi acı çeken insanların acılarını ölümden başka bir şekilde giderilmemesi halinde o insanın öldürülmesini haklı kılar ve hatta bunu insana görev olarak yükler kanısındayız.

IV - ÖTANAZİNİN KOŞULLARI :

1- Tedavi Edilemez veya Tedavisi Dayanılmaz Acılar Veren Bir Hastalığa Tutulmuş Olma Şartı :

Ötanazi uygulamasının yapılabilmesi için bireyin tedavi edilemez veya tedavisi çok ağır acılar veren bir hastalığa tutulmuş olması gerekir (52). Hastalığın tedavi edilemezliğini veya tedavinin vereceği acının dayanılmazlığını dönemin en ileri tıp bilim ve tecrübesi karara bağlayacaktır.

Tedavi edilemez hastalıklar arasında aslında tedavi edilebilen fakat herhangi bir nedenle kötüleşmenin meydana geldiği ve söz konusu nedenden dolayı tedavisi imkansız hale gelen hastalar da dahildir (53).

Hastalık dayanılmaz derecede acı verir nitelikte olmalıdır. Kanızımca acı kavramına manevi acı da girer. Örneğin vücudunun yüzde sekseni yanmış ve zamanla bedeni acıları kaybolmuş fakat vücudunun yanan kısmını kullanamayan kişi bu durumdan dolayı dayanılmaz manevi acılar çekiyorsa ve ölmeyi de istiyorsa acıma hissi bu hastaya ötanazi uygulanmasını haklı kılar kanısındayız.

2 - Ötanazi Uygulamasının Hastayı İzdırabından Kurtarmak Amacıyla Yapılması :

Ötanaziye karşı çıkanların dayandıkları gerekçelerden birinin, belki de en önemlisinin ötanazinin kötüye kullanılmaya müsait oluşu olduğunu belirtmiştik. Ötanaziden, mirastan yararlanmak, rakiplerini ortadan kaldırmak gibi nedenlerle yararlanılmasını önlemek için hastanın ızdıraplarından kurtarmak amacına yönelik olması gerekir. Zaten bu ötanazinin temelini oluşturan acıma hissinin de zorunlu sonucudur. Mirastan yararlanmak, rakiplerini ortadan kaldırmak, sigortadan para almak vb. amaçlarla yapılan öldürmelerin ötanazinin diğer şartları mevcut olsa dahi ötanazi sayılmayacağı ve adam öldürme olacağı kanısındayız.

(52) Bkz. ARTUK, s. 302.

(53) Bkz. ARTUK, s. 302.

3 - Mutlaka Bir Doktor Tarafından Yapılması Gerekmemesi :

Ötanazinin bir doktor tarafından yapılmasının diğer kişiler tarafından yapılmasından çok daha yararlı olduğuna kuşku yoktur. Hatta ötanazi uygulaması yapılmadan önce hastanın durumunun bir uzman doktorlar heyetince tartışılmasının son derece faydalı olacağı açıktır. Fakat, doktorlar dışındaki kişilerde şartları varsa ötanazi uygulaması yapabilirler. Örneğin, doktor olmayan bir kimsenin acıma hissi ve ızdıraptan kurtarmak amacıyla bir hastayı öldürmesi (ötanazinin şartları varsa) mazur görülmelidir. Çünkü bu kişinin yerinde doktorda olsa büyük ihtimalle aynı şeyi yapacaktır.

4 - Rıza Koşulu :

Ötanazi konusunda en büyük problem hastanın rızasının gerekip gerekmediği konusunda ortaya çıkmaktadır. Kuşku yoktur ki her ne şart altında olursa olsun yaşamak isteyen birine ötanazi uygulanamaz. İnsan ister çok ızdıraplı bir hastalığa düşmüş olsun, ister hilkat garibesi olsun isterse de yaşamıyla topluma büyük yükler getirsin yaşamayı arzu ettiği sürece ötanazi uygulamasına muhatap bırakılmamalıdır. Aksini kabul yaşama hakkını ortadan kaldırmak anlamına gelir ki bunu hiçbir gerekçeyle açıklama olanağı yoktur. Bu nedenle rızasını belirtebilecek durumda olan kişilerin rızaları mutlaka alınmalıdır. Tedavisi olanaksız veya dayanılmaz acı veren hastalığa düşen kişilerin iradelerine ve rızalarına itibar edilmemesi yolunda savlar olduğunu daha önce söylemiştik. Şunu hemen belirtmek gerekir ki bu durumdaki her hastanın rızası her zaman sakat değildir. Böyle durumlarda hastanın rızasının sakat olması ihtimali yok demiyoruz. Bu ihtimale binaen hastanın rızası bir takım delillerle desteklenmelidir. Örneğin hastanın hastalığa yakalanmadan önceki ötanazi uygulamasına bakış açısı, bu gibi olaylar hakkındaki tutumu, dini inancı, yaşama bağlılığı, yaşam tarzı araştırılarak bunlar da rızanın varlığını destekliyorsa rızaya itibar edilmelidir.

Bazı hallerde hasta rızasını beyan edecek durumda olmayabilir. Örneğin bitkisel hayata giren bir hasta rızasını beyan edebi-

lecek durumda değildir. Bu gibi durumlarda sorunun Amerikan Yüksek Mahkemelerinin yarattığı subjektif ölçütle çözülebileceği kanısındayız (54).

Eğer hasta daha önce ötanaziyle ilgili rızasını gösterecek hiç bir beyanda bulunmamış, bulunmamışsa yaşam tarzından bu anlaşılamiyorsa veya doğuştan bitkisel hayata girmiş veya akıl hastasıysa bu taktirde sorunun yine Amerikan Yüksek Mahkemelerinin yarattığı saf objektif ölçüte göre çözülebileceği kanısındayız (55).

V - KARŞILAŞTIRMALI HUKUKTA ÖTANAZİ :

Ötanaziyle ilgili yazılara baktığımızda ötanazinin rızayla öldürmeyle karıştırıldığını görmekteyiz. İlerde de değineceğimiz gibi Türk Ceza Kanunu Öntasarısında da talep üzerine öldürme

(54) Hasta iradesini daha önce bir belgede açıklamamışsa bu göz önüne alınmalıdır ve hasta daha önce sözlü bir talimat vermişse ya da hastanın belirli bir tıbbi tedaviye karşı tutumu önceki davranışlarından, açıklamalarından, yaşam tarzından, yaşama bağlılığından, çevresi ve ailesiyle olan ilişkilerinden, dinsel inançlarından anlaşılabilmeğe onun istek ve arzularına uyulmalıdır.

Bu çözüm Nancy Cruzan olayında Missouri Yüksek Mahkemesi tarafından benimsenmiştir.

Uğradığı bir trafik kazasından dolayı 1983 yılından beri bitkisel hayat durumunda bulunan 33 yaşındaki Nancy Cruzan'ın ana babası kızlarını tıbbi tedavisine son verilmesini ve besleme tüpünün çıkarılmasını istemişlerdi. Yüksek Mahkeme "yaşayan bir irade" bulunmadığı gerekçesiyle bu isteği reddetmişti. Oysa, Nancy Cruzan'ın eski arkadaşları onun sağlığında daha önce bitkisel hayata giren ve tıbbi müdahaleye son verilmesinden sonra daha 9 yıl komada kalan Karen Ann Quinlan'ın durumuyla ilgili olarak böylebir durumda kendisine bu tarz tedavi uygulanmasını istemediği yolunda beyanları olduğunu ifade etmişler ve bunun üzerine Jasper County Cırcısıit yargıcı Charles Tell de, Cruzan'ın hayatını idame ettiren tedaviye son verilmesi iznini vermiştir (Bkz. ÖZSUNAY, s. 41-42; Christopher J. ARMSTRONG: "Opinion in the Matter of Earle N. Spring", Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPEŞ- Jane S. ZEMBATY, New York 1987, s. 83).

(55) Bu ölçüte hastanın iradesini belli edecek hiç bir kanıt yoksa başvurulur. Bu ölçüte göre eğer tedavinin sebep olduğu kaçınılmaz ve ciddi acı tedaviye insanlık dışı bir nitelik vermekte ise hayatı idame ettiren tedaviye son verilmesi gerekecektir. Bu ölçütün dayandığı ilke hayatı idame ettiren tedavinin hayata sağladığı yararlar ile neden olduğu yükler arasında bir denge olması düşüncesidir (Bkz. ÖZSUNAY, s. 42).

ötanaziyle karıştırılmıştır. Ötanazi uygulaması için bir hastalığın bulunması, bu hastalığın tedavisi olanaksız veya dayanılmaz acı verir nitelikte bulunması gerektiğini belirtmiştik. Oysa rızalı öldürmede bir hastalık mevcut olması gerekmez aksine sağlam bir insan dahi söz konusu olabilir, yeterki rıza muteber olsun. Bu nedenle biz ötanaziyle rızalı öldürmeyi ayıracak ve burada sadece ötanazi uygulamasını tanıyan sistemleri inceleyeceğiz.

İngiltere'de ötanazi 1935'li yıllarda büyük tartışmalar doğurmuştur. Dr. Millard ötanazinin serbest bırakılmasıyla ilgili olarak bir dernek kurmuş ve bu dernek hukukçuların da yardımıyla bir ötanazi tasarısı hazırlamış ancak Lordlar Kamarası kamuoyunda da tartışılan bu tasarıyı reddetmiştir (56). Buna rağmen İngiltere'de ötanazi uygulamasın sıcak bakılmış, Dr. Barton 1947'de acılar içerisinde kıvranan ve tedavileri mümkün olmayan hastalara talepleri üzerine iğne yaptığını ve öldürdüğünü açıklamış, bunun üzerine Tabipler Odası tarafından herhangi bir kovuşturmayla tabi tutulmamıştır (57). 1989 yılının Nisan ayında meydana gelen Hillsborough Stadyumundaki korkunç olayda ezilerek akciğerinin delinmesinden bu yana bitkisel hayatta olan 21 yaşındaki Tony Bland'e Yüksek Mahkeme ölmek hakkını tanımıştır. Bland'in anne ve babasının açtığı davaya bakan yargıç, genç adamın makinelere bağlı olarak yaşamını sürdürmesinden ölmesinin daha insancıl olacağına karar vermiştir (58). Temyiz Mahkemesi de söz konusu kararı onamıştır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bütün eyaletlerinde aktif ötanazi yasak olmakla birlikte bazı eyaletlerde pasif ötanazi uygulaması kabul edilmektedir (59).

1933 Uruguay Ceza Kanununun 37. ve Kolombiya Ceza Kanununun 364. maddeleri acıma saikiyle işlenen adam öldürme suçunda mahkemenin cezaya hükmetmekten kaçınabileceğini öngörmektedirler (60). 1962 İsveç Ceza Kanunu ötanazi uygulama-

(56) ARTUK, s. 312.

(57) ARTUK, s. 312.

(58). Milliyet 28.11.1992

(59) MAPPES – ZEMBATY, s. 55.

(60) ARTUK, s. 313.

malarında yargıcın cezayı hafifletebileceği gibi tamamen kaldırbileceğini belirtirken, savcıların bu hallerde dava açmaktan vazgeçebileceğini hükme bağlamaktadır (61). 1.6.1922 tarihinde yürürlüğe giren Rusya Sovyet Federatif Cumhuriyeti Ceza Kanunu talep üzerine ve merhamet saikiyle işlenen adam öldürme fiillerinin cezasız kalacağını belirtirken 11.11.1922 değişikliğiyle bu hüküm ortadan kaldırılmış 1926 ve 1966 Ceza Kanunları söz konusu hükme yer vermemiştir (62).

1932 tarihli Polonya Ceza Kanunu talep üzerine ve acıma duygusuyla işlenen öldürme eylemlerinde cezanın indirileceğini öngörmüştür (63).

Norveç Ceza Kanunu iyileşmesine olanak bulunmayan hastayı acıma duygusuyla öldüren kişinin cezasının indirileceğini hükme bağlamakta, ötanazi uygulanması için hastanın rızasını da aramamaktadır (64).

VI- TÜRK CEZA KANUNUNDA VE TÜRK CEZA KANUNU ÖNTASARISINDA ÖTANAZİ :

Türk Ceza Kanununda ötanaziyle ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle doktrinde ötanazi kasıtlı adam öldürme suçu olarak kabul edilmekte ve gerekiyorsa şiddet sebebinde uygulanması savunulmaktadır (65). Böyle hallerde yargıç Türk Ceza Kanununun 59. maddesini uygulayarak cezayı indirebilir.

Türk Ceza Kanunu Öntasarısının ikinci komisyon tarafından hazırlanan metniyse talep üzerine öldürme kenar başlıklı 135. maddesinde "iyileşmesi kabil olmayan ve ileri derecede ızdırap verici bir hastalığa tutulmuş bulunan bir kimsenin, şuuruna ve hareketlerinin serbestliğine tam olarak sahip iken yaptığı ısrarlı talepleri üzerine ve sadece hastanın ızdıraplarına son vermek maksadıyla öldürme fiilini işlediği sabit olan kimseye bir yıldan

(61) ARTUK, s. 313.

(62) ARTUK, s. 313.

(63) Bkz. AYGEN, s. 9.

(64) ARTUK, s. 309.

(65) EREM, s. 396; Sulhi DÖNMEZER: Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, İstanbul 1990, s. 35-36.

üç yıla kadar hapis cezası verilir" demektedir. Öncelikle şunu belirtmek gerekirken öntasarıda düzenlenmiş olan şey talep üzerine öldürme değil ötanazidir yani maddenin başlığı yanlış seçilmiştir. Çünkü öntasarı mağdurun öldürme fiiline sadece rıza göstermesini yeterli saymamakta, onun ısrarlı talebini aramaktadır. Ayrıca bu talebin geçerli olması için mağdurun iyileşmesi kabil olmayan ve ileri derecede ızdırap verici bir hastalığa tutulmuş bulunan bir kimse olması aranmaktadır (66). Bütün bu şartlar göze alındığında maddenin ötanaziyle ilgili olduğu kolayca anlaşılmaktadır.

Öntasarının ötanaziyle ilgili hüküm içermesi kuşku yok ki önemli bir adımdır. Ancak öntasarısının söz konusu hükmü içerdiği yanlışlıklar nedeniyle yetersiz kalmaktadır. Maddede mağdurun rızası ile yetinilmemekte ısrarlı talepler aranmaktadır. Ayrıca mağdurun bu talepleri şuur ve hareketlerinin serbestisine tam olarak sahip iken yapması şart koşulmaktadır. Oysa tedavi edilmeyen bir hastalığa yakalanmış olan ve dayanılmaz acılar içinde bulunan kimsenin genelde şuur ve hareketlerinin serbestisine tam olarak sahip olması mümkün değildir. Bu nedenle ötanazi olaylarının büyük bir kısmına genel kasıtlı adam öldürme suçunun cezası uygulanacaktır (67). Bu gibi sonuçlara neden olmamak için maddenin yeniden düzenlenmesi gerekmektedir.

SONUÇ :

Buraya kadar ötanazinin tanımını, tarihçesini, koşullarını, karşılaştırmalı ceza hukukunda ve Türk ceza hukukundaki yerini ve haklılığını açıkladık. Ancak ötanazi kurumu insanların yaşamlarını yitirmeleri sonucunu doğuracağından son derece dikkatli kullanılmasının zorunluluk olduğu fikrindeyiz. Öntasarısının ötanaziyle ilgili hükmünde de değişiklik yapılarak ötanazinin şartlarının daha önceki açıklamalarımız doğrultusunda ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi ve hükmün bu şekilde yasalaştırılması gerektiği kanısındayız. Ayrıca ötanazi uygulamasında cezayı azaltmak yerine, ötanaziye hukuka uygun sayarak ceza vermemek gerektiği düşüncesindeyiz.

(66) Bkz. TOROSLU, s. 81-82.

(67) TOROSLU, s. 83.

KAYNAKÇA

1) ARIKAN, Baha: "Ötanazi (Euthanasia)", ABD, Y: 54, S: 2, Ankara 1954, s. 119-123.

2) ARTUK, Mehmet Emin: "Ötanazi", YD, C: 18, S: 3, Ankara 1992, s. 300-317.

3) AYGEN, Cemal: "Acımak Hissi veya Maktülün Muvafakati veya Talebi ile Adam Öldürme", ABD, C: 8, S: 99-100, Ankara 1952, s. 1-15.

4) ARMSTROGN, Christopher J: "Opinion in the Matter of Earle Spring", Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPES – Jane S. ZEMBATY, New York 1987.

5) BAŞKAN TOMAK, Lütfiye: "Tıbbi Etik ve Ötanazi" (Yayınlanmamış Staj Semineri), AÜTF Deontoloji Anabilim Dalı Kütüphanesi, Ankara (Tarihsiz).

6) ÇAĞLAYAN, Muhtar: "Ötanazi ve İntihar" AD, Y: 57, S: 1, Ankara 1966, s. 3-33.

7) DÖNMEZER, Sulhi: Kişilere ve Mala Karşı Cürümler, İstanbul 1990.

8) EREM, Faruk: Türk Ceza Hukuku (Özel Hükümler), Ankara 1987.

9) GAY-WILLIAMS, J: "The Wrongfulness of Euthanasia" Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPES – Jane S. ZEMBATY, New York 1987.

10) KAMAY, Behçet: "Ötanaziler (Ölümü Yaklaşan Hastayı İzdırapsız Öldürme)", ABD, C: 8, S: 93-94, Ankara, 1952, s. 1-6.

11) KIRBAŞ, Dursun: "Tıbbi Etik ve Ötanazi", TDD, S: 3, Ankara 1991, s. 14-15.

12) MAPPES, A. Thomas – ZEMBATY, S. Jane: "Euthanasia", Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPES – Jane S. ZEMBATY, New York 1987.

13) ÖZSUNAY, Ergun: "Hayatın Başlangıcı ve Sonu ile İlgili Hukuksal ve Ahlaksal İkilemler", (10-12 Eylül 1990 tarihlerinde Glasgowda Yapılan AVRUPA HUKUKU HAKKINDA XX KOLLOGYUMLA İLGİLİ RAPOR).

14) RACHELS, James: "Active and Passive Euthanasia", Social Ethics, Morality and Social Policy, Der: Thomas A. MAPPEL - Jane S. ZEMBATY, New York 1987.

15) TOROSLU, Nevzat: Nasıl Bir Ceza Kanunu, Ankara 1987.

16) TUNÇ, Sevim: "Ötanazi", ABD, S: 2, Ankara 1955, s. 700-705.